

Ruwe bolster blanke pit? Een ruigebol? Zonderling? Is dat een juiste typering voor Johannes de Doper? Iemand die zich niet houdt aan sociale conventies? Of is hij een verwarde persoon? In zijn vreemde kleren? Het zijn allemaal beelden die hier worden opgeroepen van een mens die er een vreemd leven op na houdt, ook in zijn tijd. Sprinkhanen eten en dat in de woestijn. Dat was ook in die tijd tamelijk uitzonderlijk. Ook zijn wijze van kleden was vreemd. Ook toen.

Eerlijk gezegd maakt dat, vind ik, de persoon van de Doper lastig. Want iets aannemen van iemand die zich vreemd en onconventioneel gedraagt doe ik niet graag en doen de meesten niet graag. Ik neem liever iets aan van iemand die ik er gewoon en betrouwbaar uit vind zien.

Even een zijsprong. Misschien heb ik het u wel eens verteld, maar ik denk van niet. Een hoogleraar strafrecht gaf eens college aan eerstejaars studenten rechten. Hij toonde drie dia's. Elk dia was een foto van een man. De eerst zag erg louche en eng uitzag, ruige baard, beetje scheel, stoppels, één tand, onverzorgd, je kent dat wel, een engerd dus. Tweede foto: een gewone man, middelbare leeftijd, vrije tijdskleren, niks opvallends, gewoon gewoon. De derde was een keurige man, netjes in pak, geschoren, netjes gekapt, een stropdas en vriendelijk kijkend.

De vraag van de prof was; wie van de drie is de misdadiger? En je voelt het al aankomen, dit voelde natuurlijk heel onprettig. Die engerd, dacht het gros der studenten. Want een misdadiger ziet er nu eenmaal eng en onverzorgd uit. Maar hij was het niet, het was een van de anderen.

Wat deze hoogleraar wilde aantonen, en er zijn vele experimenten gedaan die dit bevestigen, is dat wij op basis van wat wij hebben geleerd en op basis van de beelden die wij hebben, van alles op onze omgeving projecteren. Wij hebben geleerd dat boeven eng zijn. Onze vooronderstelling dat een misdadiger en vuil en eng uitziet, maakt dat wij geneigd zijn deze vraag net zo als die studenten te beantwoorden. Onze hersenen vullen het plaatje in, vellen een oordeel, nog voordat we ook maar iets over de drie hereen hebben gehoord. Zo werkt ons brein nu eenmaal. Daar hoeft u zich niet meteen voor te gaan schamen. Wij doen het allemaal voortdurend.

Dat heeft vergaande consequenties. Dat betekent dat als jij er voor zorgt dat je er betrouwbaar uitziet en je je voorspelbaar gedraagt, anderen, de omgeving jouw ook zullen vertrouwen, ook al deug eigenlijk van geen kant.

Waarom kleden wij ons netjes en gedragen wij ons zoals het hoort bij een sollicitatiegesprek? Omdat we die baan graag willen hebben en dus goed over willen komen. Wij conformeren ons. Als je met

een kameelharen jas met leren riem om je middel op het kantoor van je aanstaande werkgever komt en je vraagt of je bij de koffie je sprinkhanen mag opeten, met wat wilde honing erbij, wel... dan denk ik dat je die baan niet gaat krijgen. Maar je was misschien net wel de beste kandidaat voor de functie... En zo zijn er dus mensen die zich precies weten te conformeren aan wat algemeen aanvaard is, maar ondertussen de meest vreselijke dingen uitspoken. Maar niemand die het ziet, want hij / zij ziet er zo keurig uit.

Nog één voorbeeld. De man die zijn kinderen misbruikte. Voorbeelden te over van mensen die geschokt waren toen ze hoorden dan die keurige buurman waar niets op aan te merken was de dader bleek. Pas als ik die ander achter mijn 'projectiescherm' vandaan laat komen, kan ik de echte ander leren kenen. Dan kan zomaar blijken dat de keurige man in pak de boef was.

Wat ik net vertelde gaat over projectie. Het is niet hetzelfde, maar lijkt er wel op. Optische illusie. Google maar en je krijgt prachtige voorbeelden. Gezichtsbedrog. Iedere goochelaar maakt gebruik van dit principe. Wat wij dan zien is wat wij denken te zien, niet wat we echt zien, is een constructie – door ons gemaakt – van de werkelijkheid.

Terug naar Johannes de Doper. Onze held van vanmorgen. Hij rekt nogal hard af met de leiders van het volk. Sadduceeën, Farizeeën. Addergebroed noemt hij ze. Die deugen niet in zijn ogen. En hij is niet de enige die het zegt. Ook Jezus krijgt het met ze aan de stok. Nu hebben wij geleerd om aan de kant van Jezus te staan en van Johannes. Zij zijn onze 'helden'. En dus vinden wij ook dat die Sadduceeën en Farizeeën niet deugen.

Maar..., en daar komt ie, Jezus en Johannes waren uitzonderingen. De overgrote meerderheid van het volk had groot respect voor die Sadduceeën en Farizeeën. Het gros der mensheid keek tegen hen op. In hun ogen waren het keurige, nette, betrouwbare mannen. Strak in pak zeg maar. "Zij zullen het wet weten."

Die Sadduceeën en Farizeeën gedroegen zich betamelijk, wisten hoe het hoorde en waren hoog opgeleid. "Zij moesten het dus wel weten. Als zij niet deugen, wie dan wel?" En ook al was er van alles dat het tegendeel bewees, mensen toen, en ook nu, zijn geneigd vast te houden aan hun wereldbeeld. Totdat het systeem zich tegen ons keert. Welnu, dat laatste is nu wat hier gebeurt. Johannes breekt door die beelden heen. Wie door iedereen werd hooggeacht noemt hij 'addergerbroed'. En dat maakte hem onmiddellijk verdacht.

En daar zit nu de crux in het verhaal van Advent. Ons wordt verteld dat het de tijd van verwachting is. Maar wat wij gaan zien is nu juist net niet wat wij verwachten. Jezus vraagt de mensen wat zij zagen in de woestijn toen zij Johannes ontmoetten. Daarover gaat het volgende week, tenminste als de

voorganger die hier volgende week staat het leesrooster volgt. Dan vraagt Jezus hen wat zij hadden verwacht te zullen zien. En dat blijkt dan niet te kloppen.

Heel de adventstijd cirkelt rondom dat thema. Ja wij verwachten het kindje Jezus. Het plot is ons al verteld. Nou, dan is er ook niks meer aan, aan het verhaal. Nee, wij verwachten het voorspelbare. Want dat is zoals we zijn geprogrammeerd. We denken te weten hoe het zit en gaat. En dan, boem, gaat het anders. Dat is de cliffhanger. Vraag aan een kind of aan een volwassene, hoe ziet een koning eruit en je hoort iets over een kroon en een troon, een paleis en een koets. Dat verwacht je dan. Maar geen mens denkt bij een koning aan een kind in een kribbe. Ook wij niet.

Ja, wij weten hoe het verhaal afloopt en dat is goed beschouwd een handicap. Want daarmee weten we het al en is de gein er af. Maar in essentie en ten diepste weten wij het natuurlijk niet. Hoe het in het echte leven verloopt en gaat? Wij denken te weten hoe het zit. We denken te weten wat we zien. Maar we zien slechts wat we voorspellen. De werkelijkheid is anders. Die gaan we zien.

U hebt nog even de tijd voordat het kerstmis is. Kijk eens op internet en google de begrippen 'projectie' en 'optische illusie' en leer dan iets over de wonderlijke mechanismen in onszelf en hoe wij onze omgeving waarnemen. En laat je verbazen over hoe onze hersenen werken en hoe ze ons voor de gek houden. En misschien, als je dat tot je door laat dringen, krijgt het verhaal van de komst van God op en in onze werkelijkheid nieuwe betekenis en zin. Dan kan het zijn dat wij iets mogen verwachten dat we niet hadden verwacht. Amen